

УДК 37.013.42:159.947.5

Размолодчикова І. В.,
кандидат педагогічних наук, доцент кафедри
теорії і практики початкової освіти,
Криворізький педагогічний інститут ДВНЗ
«КНУ», Україна

ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ СОЦІАЛЬНОГО ПЕДАГОГА У ПРОЦЕСІ ПЕДАГОГІЧНОЇ ПРАКТИКИ

***Анотація.** Представлено поняття «педагогічна практика». Розкрито значення педагогічної практики у професійній підготовці майбутніх соціальних педагогів. Констатовано, що саме педагогічна практика є одним із активних засобів, що дозволяє особистості успішно розвиватися, самовдосконалюватися і презентувати себе.*

***Ключові слова:** педагогічна практика; соціальний педагог; функції педагогічної практики; самоаналіз педагогічної діяльності; професійна компетентність; професійно-практична підготовка; готовність до професійної діяльності; система освіти.*

Постановка проблеми. Розбудова незалежної Української держави вимагає ґрунтовної підготовки широкого спектра фахівців. У відтворенні продуктивних сил, формуванні інтелектуального потенціалу нації та всебічному розвитку особистості як найбільшої суспільної цінності освіта відіграє визначальну роль. Освіта вважається національним надбанням кожної країни. У Державній програмі «Вчитель» зазначається, що освіта є «пріоритетною сферою в соціально-економічному, духовному і культурному розвитку Української держави». Ключовою фігурою в системі освіти виступає педагог. Через його діяльність «реалізується державна політика, що спрямована на зміцнення інтелектуального і духовного потенціалу нації, розвиток вітчизняної науки і техніки, збереження і примноження культурної спадщини». Успішне вирішення завдань національного виховання безпосередньо пов'язане з удосконаленням підготовки педагогів.

Аналіз актуальних досліджень. Педагогічна практика у вищих навчальних закладах посідає одне з центральних місць у системі підготовки фахівців. З одного боку, професійно-практична підготовка студентів є чинником перетворення об'єктивних теоретичних положень у «суб'єктивну педагогічну реальність» для кожного майбутнього фахівця [4]. З другого – педагогічна практика стає природним індикатором, що визначає рівень готовності студентів до професійної діяльності в реальних умовах освітнього простору, забезпечує соціалізацію у професійному середовищі, формує уявлення про себе як компетентного фахівця.

Категорія «педагогічна практика» походить від грецького слова «праксис», що в перекладі означає діяння, активність, діяльність. Аристотель розумів практику як людську активність, що спрямована на відповідну мету.

Поняття практики є центральним у теорії пізнання. Учені-філософи В. П. Андрущенко, Л. В. Губерський, І. Ф. Надольний відмічають, що практика – це діяльність, за допомогою якої людина змінює, перетворює світ. На думку вчених, практика спрямована на зміну людського суспільства і на можливість перевірити правильність наших міркувань.

Мета статті – висвітлення важливості педагогічної практики у формуванні професійної компетентності соціального педагога.

Виклад основного матеріалу. Практика в різних своїх проявах присутня у процесі навчання і вважається одним із основних компонентів професійної підготовки фахівця. Як педагогічна категорія практика розглядається складником навчально-

виховного процесу, мета якої навчити студентів творчо застосовувати в педагогічній діяльності науково-теоретичні знання і практичні навички, що отримані при вивченні педагогіки, психології, фахових методик і дисциплін професійної підготовки, сприяти розвитку в майбутніх фахівців інтересу до науково-дослідницької роботи в галузі педагогічних наук.

В українському педагогічному словнику С. У. Гончаренка «педагогічна практика» студентів трактується як спосіб вивчення навчально-виховного процесу на основі безпосередньої участі в ньому практикантів, мета якої – виробити у студентів уміння і навички, що необхідні в майбутній професійній діяльності, закріпити теоретичні знання, застосувати їх на педагогічній практиці [1]. Лише у процесі застосування цих знань на практиці можна досить міцно ними оволодівати, набути вміння використовувати їх у різних умовах і педагогічних ситуаціях.

Педагогічна практика є сполучною ланкою між теоретичною підготовкою студентів і їхньою самостійною роботою в школі. Структура педагогічної практики орієнтована на формування особистості майбутнього педагога, застосування ним теоретичних знань у практичній діяльності, засвоєння педагогічних умінь, вивчення й аналіз педагогічного досвіду. У педагогічній практиці реалізуються всі компоненти педагогічної діяльності – мета, зміст, мотиви, організація, функції, результати, контроль, самоконтроль. Саме під час педагогічної практики студент навчається системному підходу в педагогічній діяльності, забезпеченню цілісного педагогічного процесу. У процесі здійснення педагогічної діяльності розвиваються педагогічні здібності й професійно значущі якості особистості. Педагогічна практика дозволяє студентові «відчути» педагогічну діяльність, у ході якої починає формуватися педагогічна свідомість, мотивація до майбутньої професійної діяльності.

Зміст поняття «педагогічна практика» відображається у функціях, які виконує педагогічна практика по відношенню до студентів як майбутніх учителів. У процесі педагогічної практики майбутній фахівець пристосовується до нових умов, зокрема – до шкільного середовища. Саме на практиці студент може реально навчитися любити і приймати дітей такими, якими вони є, виробити в себе терпіння, витримку, відповідальність і почуття обов'язку. Працюючи з дітьми, студенти дуже швидко розуміють, що треба постійно займатися самоосвітою і самовихованням, оскільки наявних знань виявляється недостатньо, а необхідні професійно значущі якості вимагають постійного розвитку.

Визначають такі функції педагогічної практики:

- **адаптаційну** (студент знайомиться з різними типами навчально-виховних закладів та організацією роботи в них, звикає до ритму педагогічного процесу, починає орієнтуватися в системі нових відносин і зв'язків);
- **навчальну** (студент перевіряє на практиці одержані теоретичні знання, відбувається процес вироблення основних педагогічних умінь і навичок);
- **виховну** (студент може реально навчитися любити дітей і приймати їх такими, якими вони є, виробляти в собі витримку, відповідальність, педагогічний такт);
- **діагностичну** (на практиці студент може оцінити свій емоційний стан при спілкуванні з дітьми, учителями, адміністрацією, батьками, визначити придатність до професійної діяльності).

Педагогічна практика в педагогічних вищих навчальних закладах проводиться згідно з Законами «Про освіту», «Про вищу освіту», Державною програмою «Вчитель», Національною доктриною розвитку освіти в Україні в XXI столітті, Декларацією про європейський простір для вищої освіти, Положенням «Про проведення практики студентів вищих навчальних закладів України». Метою практики є «оволодіння

студентами сучасними формами організації праці в галузі їхньої майбутньої професії, формування в них на базі здобутих у вищому навчальному закладі знань, професійних умінь і навичок із метою прийняття самостійних рішень під час конкретної роботи в реальних ринкових і виробничих умовах, виховання потреби систематично поновлювати свої знання і творчо їх застосовувати у практичній діяльності», – доводиться в Положенні про проведення практики вищих навчальних закладів України і визначається, що практика студентів є «безперервною й послідовною при одержанні потрібного достатнього обсягу практичних знань і вмінь відповідно до різних кваліфікаційних рівнів».

Основними напрямками підготовки студентів в умовах кредитно-модульної системи організації навчання є створення стандартів за напрямками освіти, у яких домінували б діяльнісний аспект засвоєння змісту з урахуванням загальноєвропейських стандартів, створення гнучких модульних програм, використання комунікативних форм і методів навчання, що характерні для європейської зони освіти [2, с. 5].

У кредитно-модульній системі організації навчального процесу (наказ МОН України від 30.12.05 за № 774 «Про впровадження кредитно-модульної системи організації навчального процесу») передбачається структурування основних циклів підготовки, що орієнтовані на опанування майбутніми педагогами певними компетенціями. У документі зазначається, що педагогічна практика – це перетворювальна діяльність, у якій діють два суб'єкти. Адже, щоб «щось» перетворити, на «щось» вплинути, потрібно це «щось» пізнати. Педагогічна практика активізує процес професійного становлення, поглиблює теоретичні знання, розвиває особистісні якості майбутнього соціального педагога.

Лише взаємодія пізнання і практики спроможна привести до плідних процесів у педагогічній діяльності. Через творчу діяльність знання найбільш активно трансформуються у свідомості людини. У силу цього практика сприяє не лише творчому засвоєнню знань, але й активізує процеси переходу внутрішніх форм існування в зовнішні й навпаки.

У процесі впровадження знань у виробничій взаємодії виявляються як недоліки, так і сильні сторони теоретичного навчання, йде накопичення, аналіз і узагальнення досвіду педагогічної діяльності. Досвід переконує, що ніяке «знання школи», що одержане студентами академічним шляхом, не може компенсувати відсутність досвіду їхньої практичної участі в її життєдіяльності, у процесах перебудови, що відбуваються у школі.

Педагогічна практика в рамках професійної підготовки у ВНЗ має великий потенціал для формування майбутнього педагога, забезпечує поєднання теоретичної і практичної його підготовки. Під час педагогічної практики студенти інтенсифікують самоосвіту і самовиховання.

Оптимізувати рішення завдання вдосконалення професійної підготовки майбутніх соціальних педагогів може правильно організований самоаналіз їхньої педагогічної діяльності. Самоаналіз не виступає самоціллю, а забезпечує можливість поглянути на себе як на «провідника» педагогічної теорії в практику і виступає своєрідною перевіркою здатності транслювати педагогічні знання, що сформовані при вивченні теоретичних курсів, в освітній простір школи [5, с. 422].

Розроблений план самоаналізу педагогічної діяльності практиканта дозволить оптимізувати проходження педагогічної практики, надасть можливість реальніше і адекватно оцінити себе з позицій теоретичної і практичної підготовки, а також сформулювати об'єктивне уявлення студента-практиканта про себе як про майбутнього фахівця.

Наведемо приблизний план самоаналізу педагогічної діяльності студента-практиканта:

П.І.Б., група, факультет _____

Назва закладу та адреса, де проходила практика _____

<i>Перелік умінь</i>	<i>Рівень умінь до практики</i>	<i>Рівень умінь наприкінці практики</i>
<i>Проектувально-прогностичні вміння</i>		
<i>Прогнозувати:</i> розвиток і виховання особистості дитини, результати певних педагогічних впливів, можливі труднощі у здійсненні педагогічного процесу, результати методичної роботи		
<i>Ставити мету і формулювати завдання</i> педагогічної діяльності з дітьми		
<i>Організаційні вміння</i>		
<i>Організувати:</i> свою професійну діяльність, дотримуватися трудової дисципліни; взаємодію дітей у різноманітних видах діяльності: гри, праці, занятті; різні форми роботи з батьками; координувати роботу колег		
<i>Методичні вміння</i>		
<i>Володіти</i> методами і прийомами роботи з дітьми		
<i>Здійснювати</i> індивідуальний підхід до дітей		
<i>Створювати</i> умови для повноцінного розвитку, виховання, навчання дітей		
<i>Розвивати</i> творчі здібності дітей		
<i>Розробляти</i> конспекти різних видів діяльності		
<i>Діагностичні вміння</i>		
<i>Вивчати:</i> особистість дитини; колектив дітей; діяльність дітей; особистість педагогів та їхню професійну діяльність		
<i>Володіти</i> діагностиками з виявлення рівня розвитку дитини		
<i>Розробляти</i> тест, діагностичну карту		
<i>Робити</i> висновки і пропозиції з удосконалення навчально-виховного процесу		
<i>Документально оформляти</i> результати психолого-педагогічного аналізу		

Продовження таблиці.

<i>Скласти психолого-педагогічну характеристику на дитину</i>		
<i>Володіти педагогічною рефлексією</i>		
<i>Комунікативні вміння</i>		
<i>Цілеспрямовано організувати спілкування і керувати ним</i>		
<i>Своєчасно реагувати і розумно перебудовувати взаємовідносини: з дітьми; батьками; колегами</i>		
<i>Публічно виступати перед педагогічним колективом, батьками</i>		
<i>Створювати атмосферу співробітництва, співучасті, співтворчості</i>		
<i>Вирішувати конфліктні ситуації в дитячому й дорослому колективі</i>		
<i>Володіти невербальною культурою спілкування</i>		
<i>Володіти демократичним стилем педагогічного керівництва</i>		
<i>Розуміти внутрішню психологічну позицію дитини</i>		
<i>Дослідницькі вміння</i>		
<i>Ставити мету і розробляти відповідний план педагогічного процесу на основі виявлених психологічних особливостей дітей</i>		
<i>Скласти персоніфікований план розвитку, навчання, виховання</i>		
<i>Володіти дослідницькими методами: спостереження, бесіда, анкетування, тестування, експеримент, обробка та узагальнення результатів</i>		
<i>Вивчати, узагальнювати і застосовувати передовий досвід у практику роботи</i>		

Висновки. Педагогічна практика має великі можливості для формування творчого ставлення до педагогічної діяльності, визначення ступеня професійної здатності і рівня педагогічної спрямованості. Це особливо важливо в умовах державотворення, у період соціально-економічного становлення країни, коли основним засобом розв'язання головних проблем є активізація людського чинника, усвідомлення своєї соціальної відповідальності за виховання дітей, розвиток у собі прагнення до пізнання й формування особистості дитини.

Список використаної літератури

1. Гончаренко С. У. Український педагогічний словник / С. У. Гончаренко. – К. : Либідь, 1997. – 607 с.
2. Мороз І. В. Педагогічні умови запровадження кредитно-модульної системи організації навчального процесу : монографія / І. В. Мороз. – К. : ТОВ «Освіта України», Коо, 2005. – 278 с.
3. Размолдчикова І. В. Педагогічна практика – шлях до формування професійного іміджу майбутнього вчителя початкових класів : навч.-метод. пос. / І. В. Размолдчикова. – Кривий Ріг, 2011. – 164 с.
4. Сериков В. В. Суб'єктивна реальність педагога / В. В. Сериков // Педагогіка. – 2005. – № 10.
5. Формування професійної компетентності майбутнього вчителя в умовах вищого навчального закладу : наук. посібник / під загальною редакцією С. І. Якименко. – К. : Слово, 2011. – 464 с.
6. Система роботи над науково-методичною проблемою / упорядник А. В. Дьоміна. – К. : Шк. світ, 2011. – 128 с.
7. Компетентний учитель // Завуч. – 2009. – № 10. – Вкладка.
8. Профессиональные компетентности выпускников вузов // Высшее образование сегодня. – 2007. – № 11. – С. 22–35.
9. Проблема формування вчителя як конкурентоспроможного спеціаліста // Позакласний час. – 2010. – № 11. – С. 92–96.
10. Професійна компетентність // Школа. – 2012. – № 4. – С. 43–49.

References

1. Goncharenko, S. U. (1997). Ukrainian pedagogical dictionary. Kyiv: Lybid (in Ukr.)
2. Moroz, I. V. (2005). Pedagogical conditions of the introduction of credit-modular system of organization of educational process : monograph. Kyiv: Society «Education of Ukraine» (in Ukr.)
3. Rasmolodyozhikova, I. V. (2011). Pedagogical practice – the way to the formation of professional image of future teachers of initial classes : textbook. Kriviy Rig (in Ukr.)
4. Serikov, V. V. (2005). Subjective reality of a teacher. *Pedagogika (Pedagogics)*, 10 (in Russ.)
5. The formation of professional competence of future teachers in higher educational institutions: scientific the manual / under the General editorship of S. I. Yakimenko. (2011). Kyiv: Publishing house «Word» (in Ukr.)
6. System of work of scientific-methodical problem / compiled by Demin, A. V. (2011). Kyiv: School world (in Ukr.)
7. Competent teacher. (2009). *Zavuch (Head Teacher)*, 10 (in Ukr.)
8. Professional competence of graduates of universities. (2007). *Visshee obrazovaniye segodnya (Higher education today)*, 11, 22–35 (in Russ.)
9. The problem of formation of teachers as a competitive specialist. (2010). *Pozaklasnyi chas (Extra-curricular time)*, 11, 92–96 (in Ukr.)
10. Professional competence (2012). *Shkola (School)*, 4, 43–49 (in Ukr.)

Abstract. *Razmolodchikova I. V. Formation of professional competence of a social pedagogue in the process of pedagogical practice.*

Introduction. *The formation of social teacher professional competence during the teaching practice is represented in the article. This article presents the «teaching practice» concept. The functions of teaching practice were defined. The teaching practice importance in professional training of intended social teachers is described. It is noted that a key figure in the system of education is a teacher and a successful solution of national education problems directly related to the improving of training. It is stated that the «training» concept is fundamental in gnoseology, and it is the teaching practice that is one of the effective methods that allows the individual to successfully develop, self-improve and represent itself. All components of teacher's work are implemented in the teaching practice, namely – purpose, content, motives, organization, functions, results, control, self-control.*

Purpose. *Uncover the importance of pedagogical practice in the formation of professional competence of a social pedagogue.*

Results. *It is described the purpose of teaching practice, which suggests to teach students how to creatively apply the pedagogical activities of scientific-theoretical knowledge and practical skills acquired in the study of pedagogy, psychology, special methods and disciplines of professional training, promote the development of future specialists of interest in research work in the field of pedagogical sciences. It is determined adaptation, training, educational and diagnostic functions of the practice. The features of its organization in conditions of credit-modular system of education organization are represented.*

Conclusion. *Pedagogical practice has great potential for the formation of creative attitude to pedagogical activity, determination of the degree of professional ability and level of pedagogical orientation. This is particularly important in the context of the state in the period of socio-economic development of the country, when the main means of solving the main problems is the intensification of the human factor, the awareness of its social responsibility for the upbringing of children, developing commitment to learning and personality formation of the child.*

Key words: *teaching practice; social teacher; functions of teaching practice; self-analysis of teacher's work; professional competence; apprenticeship training; readiness to professional activity; education system.*

Одержано редакцією 2.03.2016
Прийнято до публікації 9.03.2016

УДК 371.111+ 37.012.8

Рогова В. Б.,
Київський обласний інститут післядипломної
освіти, Україна

АНАЛІТИЧНИЙ КОНТЕКСТ ЯКІСНОГО СТАНУ ПІДГОТОВКИ КЕРІВНИКІВ ЗАКЛАДІВ ОСВІТИ ДО УПРАВЛІНСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Анотація. *Представлено результати вивчення й аналізу стану підготовки до управлінської діяльності керівників закладів освіти Київської області різних типів і місць розташування, сформованості управлінської позиції, ставлення директорів до різних форм підготовки і підвищення управлінської компетентності, наявних проблем і потреб респондентів в опануванні новими знаннями, уміннями, компетентностями, досвідом. Наведено освітньо-кваліфікаційні характеристики професійної діяльності керівників закладів освіти, напрями і результативність краєвих практик управління. Систематизовано й узагальнено погляди, позиції, розуміння функційно-посадової компетентності респондентами і досягнення у процесі управління.*

Ключові слова: *керівник; зміни; управлінська діяльність; стратегії; стратегічний менеджмент; компетентність; контрольно-аналітична діяльність; нові знання; підготовка.*

Постановка проблеми. Кожному регіонові в сучасних умовах іманентно притаманні ресурсне забезпечення, інвестиційна привабливість або непривабливість, характерна соціокультурна ситуація та інфраструктура, інноваційна активність або гальмування інновацій, що впливають на запити замовників освітніх послуг, якість освіти, забезпечення рівного доступу до неї, які детермінують зміни в управлінській діяльності керівних кадрів. Модернізаційні процеси в освіті, розвиток функціометрії, переосмислення відомих класифікацій функцій управління і поява нових зумовлюють і нові вимоги до посадово-функційної компетентності керівника навчального закладу в умовах реформаційних змін і до вивчення сучасного стану підготовки керівника закладу освіти до управлінської діяльності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Результати аналізу проведених за останнє десятиліття досліджень із проблеми формування й розвитку управлінської компетентності керівників у післядипломній освіті свідчать, що автори зосереджували увагу на філософському, соціальному, кібернетичному і педагогічному ракурсах управління [1, с. 26–31], моделюванні управлінської діяльності керівника школи за пріоритетними видами (Л. Калініна, 2000 р.) [2, с. 13–15; 3, с. 35–42] та за сучасними